HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

[1]מוהיה אם שמוע תשמע ועד [2]לעבדם וקללן בעשרים ושתים [3]מוהיה אם לא תשמע עד [4]ואין קונה: מקום שנהגו למוד בגסה כו': (סימן אין מעיינין ואין גודשין באגרדמין ובליטרא שלשה ועשר נפש משקלות ממחק עבה לא תעשו לא יעשה) ת"ר מנין שאין מוחקין במקום שגודשין ואין גודשין במקום שמוחקין ת"ל [5]איפה שלמה ומנין [א]שאם אמר הריני מוחק במקום שגודשין ולפחות לו מן הדמים והריני גודש במקום שמוחקין ולהוסיף לו על הדמים שאין שומעין לו ת"ל איפה שלמה וצדק יהיה לך ת"ר מנין שאין מעיינין במקום שמכריעין ואין מכריעין במקום שמעיינין ת"ל אבן שלמה ומנין שאם אמר הריני מעיין במקום שמכריעין ולפחות לו מן הדמים והריני מכריע במקום שמעיינין ולהוסיף לו על הדמים שאין שומעין לו ת"ל אבן שלמה וצדק אמר רב יהודה מסורא [6]לא יהיה לך בביתך מה טעם משום איפה ואיפה [7]לא יהיה לך בכיסך מה טעם משום אבן ואבן אבל אבן שלמה וצדק יהיה לך איפה שלמה וצדק יהיה לך ת"ר (א)(לא) יהיה לך מלמד שמעמידין אגרדמין למדות ואין מעמידין אגרדמין לשערים דבי נשיאה אוקימו אגרדמין בין למדות בין לשערים א"ל שמואל לקרנא פוק תני להו מעמידין אגרדמין למדות ואין מעמידין אגרדמין לשערים נפק דרש להו [ב]מעמידין אגרדמין בין למדות [ג]בין לשערים א"ל מה שמך (ב)קרנא תיפוק ליה קרנא בעיניה (ג)נפקא ליה קרנא בעיניה ואיהו כמאן סבר כי הא דאמר רמי בר חמא א"ר יצחק מעמידין אגרדמין בין למדות בין לשערים מפני הרמאין ת"ר היה מבקש ממנו ליטרא שוקל לו ליטרא חצי ליטרא שוקל לו חצי ליטרא רביע ליטרא שוקל לו רביע ליטרא מאי קמ"ל [ד]דמתקנינן מתקלי עד הכי ת"ר היה מבקש ממנו שלשה רבעי ליטרא לא יאמר לו שקול לי שלשה רבעי ליטרא אחת אחת אלא [ה]שוקל ליטרא ומניח רביע ליטרא עם הבשר ת"ר היה מבקש ממנו עשר ליטרין לא יאמר לו שקול לי אחת אחת והכריע אלא [ו]שוקל לו כולן בבת אחת ונותן הכרע אחד לכולן ת"ר [ז]נפש מאזנים תלויה באויר ג' טפחים וגבוהה מן הארץ שלשה טפחים וקנה ומתנא שלה שנים עשר טפחים [ח]ושל צמרים ושל זגגין תלויה באויר שני טפחים וגבוהה מן הארץ שני טפחים וקנה ומתנא שלה ט' טפחים [ט]ושל חנווני ושל בעה"ב תלויה באויר טפח וגבוהה מן הארץ טפח וקנה ומתנא שלה ששה טפחים [י]ושל טורטני תלויה באויר שלש אצבעות וגבוהה מן הארץ שלש אצבעות וקנה ומתנא שלה איני יודע ואלא הך קמייתא דמאי

אמר

מוהיה אם שמוע. בפרשת והיה כי תבוא: **מוהיה אם לא תשמע עד ואין קונה.** חשוב מוי"ו עד ה' כל האלפ"א בית"א דהיינו שתים ועשרים אותיות: **מנין שאין מוחקין במקום שגודשין.** ואפי' מחיל קונה: **ואין גודשין במקום שמוחקין.** ואפילו מחיל מוכר: **ת"ל איפה שלמה וצדק.** משמע דלא גרסינן הכא וצדק אלא משלמה נפקא לן שצריך שיהא האיפה שלימה שלא יבא לידי רמאות דאם עושין כן שמא יראו אותן אחרים ויאמרו כך המנהג וירמה הלוקח את המוכר או המוכר את הלוקח והא ליכא למימר דבלא מחיל מיירי ברייתא דהוה מלא תעשו עול (ד) נפקא שגוזל לו את שלו בידים: **ולפחות לו מן הדמים.** תילתא דגודשא תילתא [שבת לה.] דהשתא לא אתי לרמות כיון דפחת לו משער היוצא כולי עלמא ידעי דבשביל כך פחת לו דאין מנהג בעיר למחוק וכן כשמוסיף יודעין שבשביל כך מוסיף דאין דרך לגדוש: **ת"ל איפה שלמה וצדק.** לטפויי אתא וצדק מכל מקום דאף זה יכול לבא לידי רמאות דאיכא דחזי במדידה ולא ידע לא בפחת ולא בתוספת. ובספרי (ה) יליף לכולהו מוצדק שהוא מיותר: **מעיינין.** לשקול עין בעין: **לא יהיה בביתך.** ממון. מה טעם משום איפה ואיפה שלוקח בגדולה ומוכר בקטנה. בביתך קרא יתירא קדריש: **אבל אבן שלמה.** ואם בביתך אבן שלמה וצדק יהיה לך. ממון כדאמרינן בעלמא (נדה דף ע:) מה יעשה אדם ויתעשר ישא ויתן באמונה: **ת"ר (לא) יהיה לך (בכיסך) וגו'.** אב"ד קמזהר וקרא יתירא קא דריש דמצי למיכתב לא יהיה לך אבן ואבן כי אם אבן שלמה וצדק: **אגרדמין.** ממונה להלקות ולענוש מעוותי המדות: **ואין מעמידין אגרדמין לשערים.** שלא ימכרו ביוקר. סברא הוא דאינו צריך דאם זה רוצה למכור ביוקר אותו הצריך למעות יתן בזול וילכו הלוקחין אצלו וימכור זה בזול על כרחו: **נפקא ליה קרנא בעיניה.** ואע"ג דאמרינן במסכת שבת (דף קח.) דרב לטייה כשבא מבבל ותהא ליה קרנא אקנקניה איכא למימר דגרמא ליה הא והא: **מפני הרמאין.** שממתינין עד שימכור אותו המוכר בזול ואח"כ מוכרין ביוקר. ל"א מפני הרמאין המוכרים ביוקר ואומרים שהוסיפו במדה או שנתן חטין יפות למעלה ורעות למטה או כל מיני רמאות וכדאשכחן שהיו מעמידים פרהדרין שהיו מכין בעלי חנויות והיו אומרים להם מכרו בזול במסכת יומא (דף ט.) (בירושלמי פ"א): **מאי קא משמע לן.** הא ודאי מה שקונה שוקל לו: הכי גרסינן **דמתקני מתקלי עד הכי.** בית דין קדמונים התקינו המדות עד כאן ופחות מכאן שוקלים במטבעות ואם יבא אדם לתקן בפחות אין שומעין לו פן יבואו לרמות ולומר זהו רביע ליטרא. אי נמי מתקני מתקלי בענין זה ולא שליש ליטרא ולא חמישית ליטרא מפני שמטעין בהן בפירוש רבינו חננאל: **לא יאמר לו שקול לי אחת אחת.** כל רביע בפני עצמו שאי אפשר לו שלא ישקול בריוח ומפסיד שאי אפשר לצמצם. ואית דמפרש בשביל ההכרעות ולא היא דאם היה יכול לצמצם ההכרעות חד שיעורא הוה דרביע הכרע ליטרא הוא מכריע שהרי ההכרעות הוא טפח מכריע רבע ליטרא שהוא דבר קל ואפילו במקום שנוהגין למוד בדקה הני מילי מדות אבל משקלות אין דרך לשקול כי אם הכל ביחד במשקל הגדול: **אלא שוקל לו ליטרא.** ונותן ליטרא בכף מאזנים אחד והבשר ורביע ליטרא בכף שניה דהשתא איכא ג' רבעי בשר. ובמקום שאין מכריעין עסקינן דאי מכריעין נמלא נותן לו הכרע של אותו רביע שנותן עם הבשר בחנם ובמקום שמכריעין נותן ג' רבעים באחת (א) ומניח בשר בשניה ומכריע: ו) (**קא משמע לן דמתקינין מתקלי עד הכי.** שהתקינו מדת משקל עד כאן ואין המוכר יכול לומר ללוקח לא אשקול לך דבר מועט כזה שאתן לך הכרע בשביל מקח מועט זה אבל בפחות מכאן אין דרך לשקול ולא יתן לו שום הכרע דלא חשיב מקח בפחות. ורבינו שמואל פירש דלא מתקינין משקלות מועטין דלמא אתי למיטעי בהו ואע"ג דבמדות קטנות אמרינן לקמן [צ.] דלא טעו אינשי שזה חללו מרובה מזה ואיכא היכרא טובא במשקלות טעו ולא נהירא לי): **ונותן הכרע אחד לכולן.** משום דאי אפשר לצמצם ומפסיד המוכר כדפרישית: **נפש של מאזנים.** הוא ברזל החלול שהלשון קבוע בו: **תלויה באויר ג' טפחים.** שיהו ג' טפחים מן הקנה לגג הבית. ובמאזנים גדולות ששוקלין בהן נחשת וברזל עסקינן כדלקמן [ע"ב] שהן תלויות בגג הבית וקבועות שם לפיכך צריך הרחקת שלשה טפחים מן הגג שלא תגע בגג כשיכריעם: **וקנה.** הוא הקנה שהלשון קבוע באמצעיתו ושתי המיתנות תלויין בראשיו: **ומיתנא.** הן החבלים שהכפות תלויות בהן: **י"ב טפחים.** ד' טפחים הקנה וארבעה טפחים כל אחד מן החבלים התלויות בשני ראשי הקנה אבל אי הוי פחות אין מכריע המאזנים בשביל דבר מועט מתוך שהמשקל מרובה: ז) **וגבוה מן הארץ שלשה טפחים.** שלא יגע בקרקע בשעת הכרעה: **למרים.** מוכרי למר במשקל: **וזגגין.** מוכרי כלי זכוכית: **טורטני.** מאזנים של כסף וזהב וקטנות הן. טורטני הצורף קרוי כן. וכל אחת לפי מה שהן גדולות צריכות להרחיק מן הגג ומן הקרקע לפי ששוקל בהן משקל כבד ומכריע יותר: ח) **וגבוה מן הארץ טפח.** דכך צריך להכריע: **שלש אצבעות.** ואף על גב דאינו יכול להכריע כי אם שלש אצבעות דכי אמרינן [לעיל פח:] דצריך להכריע טפח הני מילי בשר ומיני מאכל אבל באלו אינו צריך כי אם דבר מועט: **איני יודע.** תנא דברייתא קאמר ליה: ומתמה תלמודא **ואלא הך קמייתא דמאי.** כיון דקחשיב למרים וזגגין וחנונים ובעל הבית וצורפי זהב וכסף: (בפירוש זה העמוד יש פרישות נכריות מהופך ומבולבל והספרים שונות זה אומר בכה וזה בכה וכן יש עוד שלש הלכות בפרק זה אשר הם כאלו וכאשר מצאנו בהעתק ישן דפסנו והלכנו אחריו):

מנין שאין מוחקין במקום שגודשין. שאם הקנה לו סאה חטין אינו רשאי לומר לו מחוקה הקניתי לך ואין גודשים במקום שמוחקין אפילו הלוקח מוחזק לא יאמר הריני לוקחה גדושה:

כדרך

עין משפט נר מצוה

קכה א מיי' פ"ח מהל' גניבה הלכה טז סמג עשין עב טוש"ע ח"מ סי' רלא סעיף ח:

קכו ב מיי' שם הל' כ טוש"ע שם ס"ב:

קכז ג מיי' שם טוש"ע שם ס"כ:

קכח ד טוש"ע שם ס"ט:

קכט ה ו מיי' שם הל' טו יט טוש"ע שם סעיף יד:

קל ז ח ט י מיי' שם הלכה ח ט י טוש"ע שם סעיף יג:

◆

תורה אור השלם

1 וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וּנְתָנְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ עֶלְיוֹן עַל כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ: דברים כח א

2 וְלֹא תָסוּר מִכָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם יָמִין וּשְׂמֹאול לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לְעָבְדָם: דברים כח יד

3 וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְהִשִּׂיגוּךָ: דברים כח טו

4 וֶהֱשִׁיבְךָ יְיָ מִצְרַיִם בָּאֳנִיּוֹת בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ לֹא תֹסִיף עוֹד לִרְאֹתָהּ וְהִתְמַכַּרְתֶּם שָׁם לְאֹיְבֶיךָ לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת וְאֵין קֹנֶה: דברים כח סח

5 אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה לָּךְ אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה לָּךְ לְמַעַן יַאֲרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: דברים כה טו

6 לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה: דברים כה יד

7 לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאָבֶן גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה: דברים כה יג

◆

רבינו גרשום

אותיות מן ו' ועד מ"ם: וקללן בכ"ב מוהיה ועד ואין קונה מן ו' ועד סוף א"ב וחוזר חלילה עד ה' היינו כ"ב אותיות: **פים'** איפה שלמה וצדק. כפי ששאר בני המקום מודדין כן יעשה ולא יפחות ולא יוסיף. שאם יגדוש והיה נותנו בדמי מחוק היה עון ללוקח ואם היה מוחק במקום שגודש ומוכרו בדמי גדוש היה עון למוכר: ומניין שאם אמר הריני גודש במקום וכו' ת"ל איפה שלמה וצדק. כשאר בני המקום שלא ישנה: שאין מעיינין. היינו גבי משקל: לא יהיה לך בביתך. ליטול שום ממון מה טעם משום אותו עון שהיה לו איפה ואיפה ואבן ואבן אבל אם יהיה לישראל אבן שלמה וצדק יהיה לו בביתו כל טוב: יהיה להאי דרשא נמי שמעמידין בית דין אגרדמים ממונה שוטר למדות שיעיין שיהיו כולן ישרות. ולא לשערים שכל אדם יש לו רשות להוקיר תבואתו אם יפה הוא משל חבירו וכל כך שלא ימעט המדה: מפני הרמאין. שלא יערב רעה ביפה וימכרנה ביוקר כיפה אלא היפה ימכור ביפה והרעה ברעה: דעד הכי. עד רביע: מתקנינן מתקלי. (לאוכלי נשפת). לפחות אין צריך משקל אלא לפי אומד: שקול לי ג' רבעים ליטרא כל אחת לבדו. מפני ההכרעות אלא שוקל לו במשקל הליטרא ומניח משקל רביע ליטרא עם הבשר הרי ג' רביעי בשר שוקלין ביחד: נפש של מאזנים. גדולה ששוקלין בה דבר גדול כמו נחשת ובדיל.

מסורת הש"ס

א) בס"י ליתא, ב) [שבת קח.], ג) ס"א ל"ג נפקא ליה קרנא בעיניה דלא הוה ליה הכי [ובערוך ערך קרן א' גרס נפקא ליה ופי' קרן של בשר יצא בעינו], ד) [ויקרא יט], ה) [תצא כה יד], ו) רש"ל מוחק מן קמ"ל עד ולא נהירא לי, ז) [נ"ל לפני ד"ה וקנה], ח) [נ"ל לפני ד"ה טורטני],

◆

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה אלא וכו' ומכריע הס"ד ואח"כ מ"ה מאי קמ"ל הא ודאי מה שקונה שוקל לו הא קמ"ל דמתקנינן:

◆

פי' רשב"ם העקרי

והיה אם שמוע. בפ' כי תבוא: **מוהיה אם לא תשמע עד ואין קונה.** חשוב אל"ף בית מוי"ו דמוהיה אם לא תשמע עד סופו וחוזר חלילה עד הוי"ו דואין קונה הרי כ"ב: **ת"ל איפה שלימה.** כמו שמודדין בעיר: **לפחות.** תילתא דקיי"ל [שבת לה.] גודשא תילתא והלכך יפחות שליש הדמים: **ת"ל וצדק.** לטפויי אתא וצדק מכל מקום. ובספרי [תצא כה יד] יליף כולהו מוצדק וכן נראה בעיני דמשלמה לא ילפינן אלא שלא יעשה חסרה אבל מחוקה או גדושה שלמה קרינא ביה: **מעיינין.** לשקול עין בעין: **במקום שמכריעין.** טפח: **לא יהיה.** לו ממון בביתו מה טעם משום איפה ואיפה שלוקח בגדולה ומוכר בקטנה. בביתך יתירא קא דריש. אבל שלמה וצדק יהיה לך ממון: **ת"ר יהיה לך.** לב"ד קא מוזהר רחמנא. וקרא יתירא קא דריש דמצי למיכתב לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה כי אם איפה שלימה וצדק: **אגרדמים.** ממונה על המדות להלקות ולענוש מעוותי המדות: **ואין מעמידין אגרדמים לשערים.** שלא ימכרו ביוקר. מילתא באנפי נפשה היא ולאו מקרא קא יליף אלא סברא היא שאם זה ימכור ביוקר יהו נמנעין מלקנות ממנו: **נפק ליה קרנא בעיניה** לא גרסינן דלא הוה הכי: **מפני הרמאין.** שמוכרין ביוקר ואומרים שהוסיפו במדה או שנתן חטין יפות מלמעלה ורעות מלמטה או כל מיני רמאות וכדאשכחן שהיו מעמידין פרהדרין שהיו מכין בעלי חנויות והיו אומרים להם מכרו בזול במס' יומא [ט.]: **לא יאמר לו שקול לי אחת אחת.** כל רביע בפני עצמו דאיכא הכרעות טובא. ואפי' בעיר שנהגו למוד בדקה ה"מ מדות אבל משקלות דרך לשקול הכל ביחד במשקל הגדול: **אלא שוקל לו ליטרא.** בכף מאזנים אחד ורביע ליטרא ובשר בכף שניה דהשתא איכא שלשה רביעי בשר: **מאי קמ"ל.** הא ודאי מה שקונה שוקל לו: נראה בעיני דה"ג **הא קמ"ל דמתקני מתקלי.** עד הכי ב"ד קדמונים התקינו המדות עד כאן ובפחות מכאן שוקלים במטבעות ואם יבא אדם לתקן בפחות אין שומעין לו פן יבאו לרמות ולומר זהו רביע ליטרא. ואע"ג דבמדות כלים אמרינן לקמן [צ.] דלא אתי למיטעי שזה חללו מרובה מזה ואיכא היכרא טובא איכא למימר דבמשקלות אתי למיטעי. א"נ דמתקני מתקלי בענין הזה ולא שליש ליטרא ולא חמישית ליטרא מפני שמטעין בהן וכן פירש רבינו חננאל: **נפש מאזנים.** הוא הברזל חלול שהלשון (חלול) זקוף בתוכו: **תלויה באויר שלשה טפחים.** במאזנים גדולים מיירי ששוקלים בו ברזל ונחשת כדלקמן [ע"ב] ותולין אותן ביתד או בעמוד והן קבועין ותלוין לשם וצריך שתהא המיתנא שהיא תלויה בהם ארוכה שלשה טפחים דהו"ל תלוי באויר שלשה טפחים אבל כשהמשקל קצר יכול להטות המאזנים אילך ואילך. א"נ לכך תלוי באויר שלשה טפחים שלא יגע בגג של מעלה: **וגבוה מן הארץ.** כפות המאזנים פן יגעו בקרקע. הכל לפי מה שהמאזנים גדולות זו מזו צריך הרחקה יתירה שהרי מכריעים למעלה ולמטה הרבה מתוך שהמיתנא של כף ארוכה: **וקנה.** הוא שיש לו שתי מיתנות ששני כפות מאזנים תלויין בו והלשון קבוע מלמעלה באמצעיתו: **מיתנא.** שהכף תלוי בו: **שנים עשר.** אבל אי הוי פחות אין מכריעין המאזנים בשביל דבר מועט מתוך שמשקל מרובה:

דיגרומי

נפש היינו הלשון אותו צבת שאוחזין בו צריך להיות ארוך ג' טפחים והוא תלוי באויר ולאותו צבת תלוין המאזנים. וצריך להגביה כפות המאזנים ששוקלין בהן מן הארץ ג' טפחים שלא יבעט הכף שבה המשקל לארץ בכח ויחזיר מהרה הכף ונראה הכף האחר מכריע ויאמר הרי כבר שקל. וקנה היינו הברזל הארוך שתלוין בו הכפות צריך להיות ארוך י"ב טפחים: ומיתנא. היינו הרצועות שתולין בהן הכפות: י"ב טפחים. ושל חנוני ושל בעל הבית שמוכרין בהן חפצים: טורטני. משקלות ששוקלין בהן כסף וזהב: אלא הך קמייתא דקאמר של חנוני ושל בעה"ב דמאי. כלומר מה שוקלין בהן: